

burada C_2 - titrəyiş yaradıcının bir yayının sərtliyi-
dir:

$$C_2 = \frac{Gd^4}{8D^3n} \quad (4)$$

burada G - sürüşmə modulu, N/m^2 ;

d - yay məftilinin diametri, m ;

D - yayın orta diametri, m ;

n - yayın dolaqlarının sayı;

Titredici yayların (ressorların) yerləşdirilməsi ti-
rədici intiqalın ağırlıq mərkəzinin simmetrikliyini po-
mamalıdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Белоусов А.П. Физикохимические процессы в производстве масла сбиванием сливок. М: Легкая промышленность, 1984, 264 с.
Производство сливочного масла. Справочник. /Адрианов Ю.П., Вышемирский Ф.А., Качераускис Д.В. и др; под редакцией Ф.А.Вышемирского. М: Агропромиздат, 1988, 303 с.

AZƏRBAYCANDA AQRAR BÖLMƏNİN İNKİŞAFINI İFADƏ EDƏN GÖSTƏRİCİLƏRİN MÜQAYİSƏLİ XARAKTERİSTİKASI

F.Y.NƏBİYEV, aspirant

Azərbaycan ET "Aqromexanika" institutu

Aqrar iqtisadiyyatın inkişaf səviyyəsi ölkənin mövcud təbii-iqlim potensialından səmərəli istifadə olunması və onun cəmiyyətin sosial-iqtisadi tərəqqisinin təmin edilməsi tələblərinə nə dərəcədə uyğun gəlməsi ilə qiymətləndirilə bilər. Lakin qeyd etmək lazımdır ki, bu zaman hər hansı bir göstəricidən istifadə edilməsi düzgün deyildir. Başqa sözlə, bu məqsədlə kompleks göstəricilər sistemindən istifadə edilməsi məqsədəuyğundur. Odur ki, ən mühüm ümumiləşdirici göstəricilər kimi aqrar bölmədə yaradılan əlavə dəyərin kəmiyyəti, əhalinin hər nəfərinə görə kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalı və istehlakı, kənd təsərrüfatının məhsuldarlığı, kənd təsərrüfatında yaradılan əlavə dəyərin bu sahədə məşğul olan işçilərin, yaxud da əhalinin hər nəfərinə düşən məbləği göstəricilərindən və s. istifadə olunması məqsədəuyğundur.

Bu göstəricilərin içərisində aqrar bölmədə yaradılan əlavə dəyərin kəmiyyəti xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Lakin onun müəyyən çatışmazlıqları vardır. Belə ki, aşağıdakı səbəblərlə əlaqədar bütün hallarda ölkənin təbii-istehsal resurslarından istifadə olunmasının səviyyəsini adekvat səciyyələndirməyə imkan vermir¹:

1) Torpaq-iqlim şəraiti əlverişli olan ölkələrdə aqrar bölmədə yaradılan əlavə dəyər adətən çox, torpaq-iqlim şəraiti nisbi mənada əlverişsiz olan ölkələrdə isə az olur;

2) Aqrar bölmədə yaradılan əlavə dəyərin kəmiyyətinə bu bölməyə bilavasitə aid olmayan bir amil də - ölkə əhalisinin ümumi sayı həlledici təsir göstərir.

Odur ki, ölkədə aqrar bölmənin inkişaf səviyyəsinə qiymət verərkən əhalinin hər nəfərinə görə kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalı və kənd təsərrüfatının məhsuldarlığı göstəricilərindən istifadə olunmasının zəruriliyi meydana çıxır. Fikrimizi bir qədər də konkretləşdirsək ölkədə aqrar bölmənin inkişaf səviyyəsini ifadə edən göstərici kimi kənd təsərrüfatında yaradılan əlavə dəyərin bu sahədə məşğul olan hər nəfər işçiye

düşən məbləği göstəricisindən də istifadə olunması daha münasibdir. Lakin bu göstəricinin də nöqsan cəhətləri vardır. Bu, özünü hər şeydən əvvəl onda göstərir ki, ölkədə kənd təsərrüfatı birtərəfli inkişaf etdirildiyi şəraitdə də həmin göstəricinin səviyyəsi yüksək ola bilər. Məhz buna görə həmin göstərici ölkədə aqrar bölmənin inkişaf səviyyəsini müəyyən edən indikator kimi əhalinin hər nəfərinə düşən kənd təsərrüfatında yaradılan əlavə dəyər göstəricisi ilə birlikdə tədqiq edilməlidir.

Beləliklə, qeyd edilən göstəricilərin bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqə şəraitində təhlili ölkədə hər bir konkret dövrdə aqrar bölmənin inkişaf səviyyəsinin dəyişməsi meyilləri və onların xarakteri haqqında kifayət qədər informasiya əldə etməyə və mühakimə yürütməyə imkan verir. Ölkədə aqrar bölmənin inkişaf səviyyəsini qiymətləndirərkən bir cəhətin nəzərə alınması da olduqca vacibdir.

Bu, ondan ibarətdir ki, iqtisadiyyatın bu sahəsini təhlil edərkən beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən tövsiyə olunan təcrübədən - çoxtərkibli ümumi indekslərdən, hər nəfərə görə ərzaq istehlakının həcmi, əhalinin ümumi sayında tam qidalanmayanların xüsusi çəkisi göstəricilərindən istifadə edilməsi çox böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bunlarla yanaşı, müasir dövrdə hər bir ölkədə aqrar bölmənin inkişaf səviyyəsinə qiymət verərkən globallaşan dünyada kənd təsərrüfatında nəzərə çarpan ümumi inkişaf meyilləri və imkanları nəzərə alınmaqla, digər ölkələrin göstəriciləri ilə müqayisə olunması da zəruridir.

Müqayisə aparılarkən isə kənd təsərrüfatı məhsullarının və ən mühüm ərzaq növlərinin ümumi və adam başına düşən istehsalı və istehlakı, kənd təsərrüfatı məhsullarının ümumi həcm indeksi, dənli və paxlalı bitkilərin əkin sahələri göstəricilərindən istifadə olunur. Aydın məsələdir ki, kiçik həcmli bir məqalədə adları çəkilən göstəricilərin hamısının nəzərdən keçirilməsi imkan xaricindədir. Odur ki, bu yazıda onlardan bəziləri

ni təhlil etməklə kifayətlənmişik.

Makroiqtisadi parametrlərdə Azərbaycanın kənd təsərrüfatı sahəsindəki göstəriciləri sənayeləşdirmənin başa çatmadığı ölkələrin müvafiq göstəricilərinə uyğun gəlir və əslində dolayısı ilə respublikada aqrar bölmənin inkişaf səviyyəsinin müasir meyarlar baxımından bir o qədər də yüksək olmadığını göstərir. Bunu rəsmi statistik məlumatlar da əyani surətdə nümayiş etdirir. Belə ki, statistik məlumata görə ölkəmizdə yaradılan ümumi daxili məhsulun 13%-i kənd təsərrüfatının payına düşür, məşğul əhalinin 40%-i aqrar bölmədə çalışır, kənd əhalisinin ümumi gəlirlərinin təqribən 20%-ni kənd təsərrüfatı məhsullarının, mal-qara, yem və sairələrin satışından əldə etdikləri gəlir təşkil edir. Ümumdünya göstəricilərində əsas bölmələr üzrə gəlirlərin xüsusi çəkisinə dair məlumatların müqayisəli xarakteristikası da eyni nəticəyə gəlməyə imkan verir.

Azərbaycan iqtisadiyyatının bölmələr üzrə dünya iqtisadiyyatına inteqrasiyasında kənd təsərrüfatı digər sahələrə (neft sənafesi istisna olmaqla) nisbətən ön mövqelərdə durur. Dünya bankının məlumatına görə dünyada istehsal olunan ümumi daxili məhsulda Azərbaycan Respublikasının xüsusi çəkisi 0,015%-ə, sənayedə yaradılmış əlavə dəyərdə 0,009%-ə, kənd təsərrüfatında yaradılmış əlavə dəyərdə isə 0,07%-ə bərabərdir.

Beləliklə, Azərbaycan iqtisadiyyatında aqrar bölmə bir tərəfdən əhəmiyyətli mövqeyə malikdirsə, digər tərəfdən bu sahə ilə bağlı makroiqtisadi göstəricilər ümumi inkişaf meyarları baxımından qənaətləndirici deyildir. Bu sahədə vəziyyətə tam aydınlıq gətirmək və onun strukturunun təkmilləşdirilməsi istiqamətlərini müəyyən etmək üçün konkret göstəricilər əsasında ölkəmizin iqtisadiyyatının aqrar bölməsinin inkişaf səviyyəsinin təhlili çox böyük əhəmiyyətə malikdir.

Milli hesabdarlıq sistemi ilə müəyyən edilən statistik məlumata görə Azərbaycan Respublikası iqtisadiyyatının aqrar bölməsində yaradılmış əlavə dəyərin kəmiyyəti 2000-ci ildə 3755,1 milyard manat, 2001-ci ildə 3943,0 milyard manat, 2002-ci ildə 4174,1 milyard manat, 2003-cü ildə isə 4605,3 milyard manat təşkil etmişdir². 2000-2003-cü illərdə iqtisadiyyatımızın aqrar bölməsində yaradılan əlavə dəyərin əhalinin hər nəfərinə düşən orta illik məbləği 489 min manat və ya 107,1 ABŞ dollarına bərabər olmuşdur. Ölkəmizin iqtisadiyyatının aqrar bölməsinə aid bu göstərici dünya üzrə eyni göstəricinin orta səviyyəsindən təxminən 2,0 dəfə aşağıdır.

Bu fərq yüksək gəlirli və yüksək orta gəlirli ölkələrin müvafiq göstəriciləri ilə müqayisədə daha böyükdür. Belə ki, Dünya bankının məlumatına görə keçən əsrin axırlarında yüksək gəlirli ölkələrdə əhalinin hər nəfərinə 531, yüksək orta gəlirli ölkələrdə isə 357 ABŞ dolları məbləğində kənd təsərrüfatında yaradılan əlavə dəyər düşmüşdür. Bu göstəricilər Azərbaycan üzrə eyni göstəricidən müvafiq olaraq 5,0 və 3,4 dəfə yüksəkdir. Diqqəti cəlb edən əsas cəhətlərdən biri də Azərbaycan əhalisinin hər nəfərinə düşən kənd təsərrüfatın-

da yaradılan əlavə dəyərin kəmiyyətinin ölkəmizin də daxil olduğu aşağı gəlirli ölkələr üzrə müvafiq göstəricinin orta səviyyəsindən də aşağı olmasıdır. Bunu statistik məlumatlar da təsdiq edir. Belə ki, yenə də Dünya bankının məlumatına görə aşağı gəlirli ölkələr üzrə kənd təsərrüfatında yaradılan əlavə dəyərin əhalinin hər nəfərinə düşən məbləği 119 ABŞ dollarına (Azərbaycanda isə yuxarıda göstərildiyi kimi 107,1 ABŞ dolları) bərabər olmuşdur. Göründüyü kimi, Azərbaycan üzrə bu göstərici onun daxil olduğu qrup üzrə orta göstəricinin səviyyəsinin 90%-ni təşkil edir.

N.A.Xəlilovun tədqiqatlarına görə Azərbaycan Respublikası əhalinin hər nəfərinə düşən kənd təsərrüfatında yaradılmış əlavə dəyərin kəmiyyətinə görə 1999-cu ildə dünyada 79-cu yerdə olmuşdur. Bu göstərici üzrə Azərbaycan Respublikasına ən yaxın ölkələr Mon-qolustan, Mərkəzi Afrika Respublikası, Keniya, Ruanda və Yamaykadır. Bunlar Azərbaycanla eyni səviyyəyə malik olan ölkələrin əksəriyyətinin iqtisadiyyatında aqrar bölmənin zəif inkişaf etdiyini göstərir.

Təhlil aparılan dövrdə əhalinin hər nəfərinə düşən kənd təsərrüfatında yaradılan əlavə dəyərin kəmiyyətinə görə Azərbaycan vaxtilə keçmiş SSRİ-nin tərkibində olmuş indiki 15 müstəqil dövlət arasında yalnız Tacikistan, Qazaxıstan və Moldavanı qabaqlayaraq 12-ci yerdə olmuşdur.

Aqrar bölmənin inkişaf etdirilməsinin digər göstəricisi - kənd təsərrüfatının məhsuldarlıq səviyyəsi üzrə müqayisədə Azərbaycanın mövqeyi bir qədər yaxşıdır. Belə ki, Dünya bankının hesabatında göstərildiyi kimi keçən əsrin axırlarında (1996-1998-ci illərdə) ölkəmizin kənd təsərrüfatında yaradılmış əlavə dəyərin iqtisadiyyatın bu bölməsində çalışanların hər nəfərinə düşən məbləği 776 ABŞ dollarına bərabər olmuşdur. Bu göstəriciyə görə ölkəmizin mövqeyi 14 pillə yüksəkdir. Başqa sözlə, ölkəmiz bu göstərici üzrə 105 ölkə içərisində 64-cüdür və bu sahədə Azərbaycanın göstəricilərinə yaxın olan ölkələr İndoneziya, Şri-Lanka, Papua Yeni Qvineya və Tailanddır.

Aqrar bölmənin ümumi göstəricisinə görə isə Azərbaycan təhlil olunan 105 ölkə içərisində 72-ci yeri tutmuş, nisbətən zəif inkişaf etmiş ölkələr sırasına aid olmaqla ona yaxın olan ölkələr Pakistan və Toqodur³.

Bütün bunlar belə bir fikir söyləməyə əsas verir ki, Azərbaycan əhalinin hər nəfərinə düşən kənd təsərrüfatında yaradılan əlavə dəyərin kəmiyyətinə görə zəif inkişaf etmiş aqrar bölməyə malik olan ölkələr, kənd təsərrüfatının məhsuldarlığı göstəricisinə görə isə nisbətən zəif inkişaf etmiş aqrar bölməyə malik olan ölkələrlə eyni səviyyədədir.

Ölkənin iqtisadi inkişafını təhlil edərkən hər nəfərə görə ərzaq məhsulları istehlakı göstəricilərindən də istifadə olunur. Bunlar başlıca olaraq ət və ət məhsulları, süd və süd məhsulları, balıq və balıq məhsulları, yumurta, bitki yağı, şəkər və s.-dir. Ölkəmizdə hər nəfərə görə illik ət və ət məhsulları (ətə çevrilməklə) istehlakı 1996-cı ildə 15 kq, 2003-cü ildə isə 29 kq, süd və süd

məhsulları (südə çevrilməklə) istehlakı müvafiq olaraq 138 və 271 kq, balıq və balıq məhsulları istehlakı 2,1 və 8,3 kq, şəkər istehlakı isə 12,2 və 30,7 kq təşkil etmişdir⁴. Göründüyü kimi, ölkəmizdə hər nəfərə görə ən mühüm qida məhsulları istehlakı 1996-cı ilə nisbətən 2003-cü ildə xeyli artmışdır. Bu, iqtisadiyyatımızın dinamik inkişaf etdiyini və Azərbaycan dövlətinin əhalinin ən mühüm qida məhsulları ilə təmin edilməsinə xüsusi diqqət yetirdiyini göstərir.

Əhalinin bu və ya digər məhsula olan tələbatının ödənilməsinə səciyyələndirərkən onun mütləq kəmiyyəti haqqında məlumatla kifayətlənmək olmaz. Həm də hər nəfərə düşən faktiki istehlakı tövsiyə olunan minimum norma ilə müqayisə etmək lazımdır. Bu normalarət məhsulları üzrə 81 kq-a, süd məhsulları üzrə 392 kq-a, kərə yağ üzrə 6,1 kq-a, şəkər üzrə 41 kq-a, bitki yağı üzrə 13 kq-a, balıq və balıq məhsulları üzrə isə 23,7 kq-a bərabərdir.

Ölkəmizdə 2003-cü ildə hər nəfərə düşən faktiki istehlakı bu normalarla müqayisə etdikdə aydın olur ki, fərq mənfi işarə iləət vəət məhsulları üzrə 52 kq-a (29-81), süd və süd məhsulları üzrə 121 kq-a (271-392), balıq və balıq məhsulları üzrə 17,1 kq-a (6,6-23,7), bitki yağı üzrə 4,7 kq-a (8,3-13), şəkər üzrə isə 10,3 kq-a (30,7-41) bərabərdir. Başqa sözlə, Azərbaycanda hər nəfərə düşən faktiki istehlak 2003-cü ildə tövsiyə olunan normalarınət məhsulları üzrə 35,8%-ni, süd məhsulları üzrə 70,0%-ni, şəkər üzrə 75,0%-ni, bitki yağı üzrə 63,9%-ni, balıq və balıq məhsulları üzrə isə 28%-ni təşkil edir.

Əhalininərzaq məhsulları ilə təmin olunmasının yaxşılaşdırılması və hər nəfərə düşən istehlakın səviyyəsinin yüksəldilməsinə yönəldilən tədbirlər ölkəninərzaq təhlükəsizliyinin azaldılması və gələcəkdə aradan qaldırılması ilə müşayiət oluna bilər. Bu fikri ona görə irəli sürürük ki, hazırda ölkəmizdə əhalinin bəziərzaq məhsulları ilə daxili istehsal hesabına təmin olunması (məsələn, bitki yağı, taxıl, yumurta və i.a) nisbətən yaxşılaşmış və qarşıda duran əsas vəzifə qazanılmış nailiyyətləri daha da möhkəmləndirməkdən və digər sahələrdə də dönüş yaratmaqdan ibarətdir. Bunun üçün ölkəmizdə hər cür şərait və imkan vardır.

Son illərdə ümumi daxili məhsulun artımının daha da sürətlənməsi də bu fikri söyləməyə əsas verir. Belə ki, 1999-2003-cü illərdə ÜDM-in artım sürəti 10% olduğu halda, 2005-ci ildə onun artımı 26,6%-ə bərabər olmuş, 2006-cı ildə isə 30%-dən çox olacağı gözlənilir. Bu illərdə ölkəmizdə bir çox kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalının artırılması sahəsində də bir sıra nailiyyətlər qazanılmışdır ki, bu daərzaq təhlükəsizliyinin daha da yaxşılaşdırılmasına imkan verəcəkdir.

Beləliklə, Azərbaycan iqtisadiyyatı aqrar bölməsinin inkişaf göstəricilərinin dünya üzrə müvafiq göstəricilər və tövsiyə olunan mütərəqqi normalarla müqayisəli şəkildə nəzərdən keçirilməsi aşağıdakı ümumiləşdirilmiş nəticələri çıxarmağa imkan verir:

Əvvəla qeyd etmək lazımdır ki, Respublikamızda

iqtisadiyyatın aqrar bölməsinin inkişaf səviyyəsi ümumiyyətlə aşağıdır və milli iqtisadiyyat çərçivəsində onun qarşısında duran vəzifələrin yerinə yetirilməsini təmin edə bilmir. Burada söhbət ölkəninərzaq təhlükəsizliyinin təmin olunmasına imkan verə bilən həcmdə kənd təsərrüfatı, birinci növbədəərzaq məhsulları istehsalının artırılmasına nail olunmasından, yeni iş yerlərinin açılması kimi həlli çox vacib olan problemlərdən gedir. Bunun üçün mütəxəssislərin hesablamalarına görə Azərbaycanda aqrar bölmənin inkişaf səviyyəsini səciyyələndirən ümumi göstəricinin ən azı 2,0-2,5 dəfə artırılmasına ehtiyac vardır.

İkincisi, Azərbaycan iqtisadiyyatı aqrar bölməsinin mövcud inkişaf səviyyəsi ölkəmizin təbii-iqtisadi potensialına uyğun gəlmir. Halbuki ölkəmiz çoxsahəli və məhsuldar kənd təsərrüfatının formalaşdırılmasına imkan verən olduqca əlverişli coğrafi və təbii-iqlim şəraitinə malikdir. Ölkəmizin aqrar bölməsinə səciyyələndirən göstəricilərin digər ölkələrin göstəriciləri ilə müqayisəsi bu imkandan tam istifadə olunmadığını deməyə əsas verir. Bunu belə bir fakt da sübut edir ki, ölkəmiz torpaq potensialının nisbi kəmiyyətinə görə özünə yaxın olan və mülayim qurşaqla yerləşən ölkələrdən xeyli geri qalır. Bu ölkələr hər nəfərə düşən əkin sahəsinə görə Azərbaycandan geri qalsalar da kənd təsərrüfatında yaradılan əlavə dəyərin kəmiyyətinə görə daha yüksək göstəriciyə malikdir. Belə bir cəhəti də xüsusi qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycanda suvarılan əkin sahəsinin xüsusi çəkisi müqayisə aparılan ölkələrin bəzilərindəki eyni göstəricidən xeyli yüksəkdir. Deməli, ölkəmiz aqrar resurs təminatına görə böyük üstünlüyə malikdir;

Üçüncüsü, respublika iqtisadiyyatı aqrar bölməsinin inkişaf səviyyəsi kənd təsərrüfatında məşğul olan insan potensialına uyğun gəlmir. Belə ki, Azərbaycanın kənd yerlərində yaşayan və aqrar istehsalla məşğul olan əhalinin ümumi təhsil səviyyəsi yüksək olmaqla, onların böyük bir hissəsi müasir texnologiyalarla işləmək üçün xüsusi bilik və bacarığa malikdir.

Ölkə iqtisadiyyatının aqrar bölməsinin inkişafını ifadə edən amillərə təbii-iqlim şəraiti və kənd təsərrüfatının malik olduğu resursların kəmiyyət və keyfiyyəti ilə yanaşı, onlardan istifadənin şərtlərini müəyyən edən kompleks amillər sistemi və formalaşmış aqrar struktur da aiddir. Bütün bunlar Azərbaycan iqtisadiyyatı aqrar bölməsinin inkişafını səciyyələndirən göstəricilərin onun təbii-iqlim şəraiti və iqtisadi potensialının verdiyi imkanlar səviyyəsinə çatdırılmasını təmin edə bilər.

Bütün bunlar nəzərə alınmaqla, ölkəmizdə kənd təsərrüfatının inkişaf etdirilməsi və onu ifadə edən göstəricilərin malik olduğu təbii-iqlim şəraitinin yaratdığı imkanlara uyğun-luğunun təmin olunması sahəsində həlledici nailiyyətlərin qazanılması üçün aşağıdakı tədbirlərin həyata keçirilməsi məqsəduyğundur:

- Aqrar - sənaye kompleksi daxilində iqtisadi münasibətlərin təkmilləşdirilməsi, başqa sözlə, üfiqi və şaquli integrasiya strukturlarının yaradılması;

- Kənd təsərrüfatının təkcə iqtisadiyyatın sahələrindən biri kimi deyil, həm də cəmiyyətə sosial-iqtisadi həyatının əsas sahələrindən biri və bununla əlaqədar olaraq dövlət siyasətinin başlıca obyektini kimi inkişaf etdirilməsi qayğısına qalınması;

- Kənd təsərrüfatının və ərzaq bazarlarının səmərəli fəaliyyət göstərməsinin təmin edilməsi üçün dövlət tərəfindən tənzimləmə vasitələrinin tətbiq edilməsi. Çünki kənd təsərrüfatında istehsalın nəticələri xeyli dərəcədə bundan asılıdır;

- Kəndlilərin mənafehinin müdafiəsində duran və

icra hakimiyyətləri ilə tərəfdaşlıq edən sahə assosiasiyası və ittifaqlarına xüsusi əhəmiyyət verilməsi. Bu məqsədlə ölkələrin əksəriyyətində aqrar siyasət üzrə xüsusi şura yaradılır və o düzgün iqtisadi siyasət yeridilməsi üçün məsuliyyət daşıyır;

- Dövlətin aqrar siyasəti kənd təsərrüfatında nəzərə çarpan nöqsanların aradan qaldırılmasına, ixrac əhəmiyyətli sahələrin daha sürətlə inkişaf etdirilməsinə, ölkənin ərzaq təhlükəsizliyinin təmin olunmasına və nəticə etibarilə istehsalın bu sahəsinin vəziyyətini səciyyələndirən göstəricilərin yaxşılaşdırılmasına yönəldilməlidir.

- 1 Ölkəmizdə milli hesabatlılıq sistemində keçilməsi ilə əlaqədar olaraq hazırda bu göstərici digər ölkələrdə olduğu kimi rəsmi statistika orqanları tərəfindən hesablanır və "statistik məcmuələr"də öz əksini tapır. Əvvəlki dövrlər üzrə isə ayrı-ayrı kənd təsərrüfatı məhsullarının ümumi və ya hər nəfərə düşən həcmi göstəricisindən istifadə edilməsi daha münasibdir.
- 2 Məqalədəki göstəricilər Azərbaycan manatının denaminasiyasına qədər olan AZM-lə verilmişdir.
- 3 N.A.Xəlilov. Aqrar iqtisadiyyatda sistem transformasiyaları və modernləşdirmə şəraiti. Bakı. 2005, s.32
- 4 Azərbaycanın statistik göstəriciləri. Bakı. "Səda" nəşriyyatı, 2004, s.334

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi. Ərzaq təhlükəsizliyi üzrə informasiya sistemi. Təxıl istehsalı və istifadəsinə dair bir-birlik müayinənin yekunları. Bakı, 2001. 2. Azərbaycanın kənd təsərrüfatı. Statistika məcmuəsi. Bakı, 2004. 3. Латинская Америка в мировой экономике. М., 1996. 4. İslam İbrahimov. Aqrar islahatın təşkilatı - iqtisadi mexanizmi. Bakı, 1998. 5. Rəqabətə davamlı kənd təsərrüfatının müasir problemləri. Bakı, 2003. 6. N.A.Xəlilov. Aqrar iqtisadiyyatda sistem transformasiyaları və modernləşdirmə şəraiti. Bakı, 2005.

UOT 631.363

MƏRKƏZLƏŞDİRİLMİŞ YEM SEXİNİN İQTİSADI SƏMƏRƏLİLİK HÜDUDUNA GÖRƏ ƏSASLANDIRILMASI

A.S.HÜSEYN, aspirant
Azərbaycan ET "Aqromexanika" İnstitutu

Ölkə heyvandarlığı təcrübəsi inandırıcı şəkildə sübuta yetirmişdir ki, bu mürəkkəb sahənin inkişafını formalaşdıran başlıca faktor yemləmənin düzgün təşkilindən ibarətdir. Sürdülük heyvandarlığı üzrə məlumatların təhlili göstərir ki, inəklərin məhsuldarlığı nəinki indi, hətta perspektivdə belə 53...66% yemləmədən, 15...32% cinsi yaxşılaşdırmaqdan və 15...19% texnologiyaya, iqtisadi və təşkilatı faktorlardan asılı olacaqdır. Qeyd etmək lazımdır ki, yemləmə sahəsində müasir zootexnika elmi böyük nailiyyətlərə malik olmuşdur. Əsas məsələ, həmin nailiyyətlərdən düzgün istifadə edilməsi, onların təcrübədə həyata keçirilməsini asanlaşdırmaq üçün bir sıra texniki-iqtisadi, təşkilatı üsulların qiymətləndirilməsi və tətbiq edilməsindən ibarətdir. Müasir heyvandar öz təsərrüfatında yalnız yüksək məhsuldar cinsləri saxlamağa, yüksək məhsuldarlığa və rentabelliyyətə nail olmağa çalışır.

Məhz bu baxımdan da məhsuldar cinslərin zootexnik tələblərə uyğun yemləmə və xidmətinin təşkili zamanı yüksək nəticələrin əldə edilməsi sübuta yetirilmişdir. Yemləməyə aid tələbləri ümumiləşdirdikdə iki cəhət xüsusi olaraq qeyd etmək lazımdır. Bunlar tamrasiyonalı yemlərin olması və yemləmənin vaxtında yerinə yetirilməsidir. Burada ikinci məsələ məhz birinci məsələnin

vaxtında və keyfiyyətli şəkildə həyata keçirilməsindən asılı olur. Bu isə yemlərin xüsusi texnologiyaya əsasən hazırlanmasını, yem resurslarının səmərəli şəkildə istifadə olunmasını vacib edir. İndiyənə kimi işlənib hazırlanmış və tətbiq edilmiş nümunəvi yem sexi layihələri məhz bu tələblərə əsaslanmışdır. Hazırkı şəraitdə kiçik heyvandarlıq təsərrüfatlarının yem sexi xidmətindən istifadə edə bilməməsi, mövcud sexlərin isə məqsədyönlü fəaliyyət göstərməməsi sahənin inkişafını tormozlaşdıran amillərdəndir.

Həyat ehtiyacları, mövcud sexlərin bərpası, yenilərinin yaradılaraq mərkəzləşmiş şəkildə fermer kəndli təsərrüfatlarına xidmət göstərən müəssisəyə çevrilməsi hallarını ortaya çıxarmışdır. Məsələnin aktuallığı, Respublikanın Regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı üzrə Dövlət Proqramında "Aqrar sektorda islahatların ikinci mərhələsini sürətləndirmək, bunun üçün regionlarda fermerlərə və digər kənd təsərrüfatı işçilərinə kömək məqsədi ilə müxtəlif servis mərkəzləri" 1 yaratmaq, zəruri tədbirlər həyata keçirmək şəklində öz əksini tapmışdır. Bununla belə yeni şərtlər daxilində mərkəzləşdirilmiş yem sexlərinin yaradılması, konstruktiv texnologiyaya cəhətdən tətbiq edilməsi və iqtisadi cəhətdən əsaslandırılmasına böyük ehtiyac vardır.